

Вавилова І., Ісакова Н., Олійник М., Сасенко Ю., Троян В.

Інтелектуальна еміграція українських вчених на початку ХХІ століття // *Наука innov.* – 2016, 12(6):31–34

Інтелектуальна еміграція з розвинених країн

Згідно зі статистичними даними уряду США, кожний четвертий вчений з науковим ступенем, який працює в країні, є або іноземець, або народжений за межами США, що потім отримав американське громадянство. Зокрема, тільки за період 1988–1996 рр. більше ніж 55 тис. студентів з найбільших азіатських і європейських країн, Канади та Мексики отримали наукові ступені в США.

<...> Однією з причин наявності такої значної кількості іноземних студентів в США є ризик, притаманний укоріненним американцям, – уникати спеціальностей, де рівень затрачених зусиль для виконання роботи є більшим, ніж рівень заробітної платні. З цієї точки зору, наукова робота, що потребує значного часу і зусиль, мало приваблює укоріненних американців. Це означає, що саме іноземні вчені гарантують наддержаві передові позиції у світовій науці, а серед найбільших інтелектуальних країн-донорів для США поряд з Латинською Америкою, Східною Європою, Індією, Китаєм є також Велика Британія, Німеччина і Канада.

США є науковою Меккою світу, оскільки уряд цієї країни не тільки інвестує в наукові дослідження більше, ніж будь-яка інша країна (3 % ВВП), а ще й надає науковцям необмежену свободу у реалізації їхнього творчого потенціалу. Так, США є лідером у багатьох галузях науки, зокрема тільки науковці-медики, котрі живуть в США, отримали дві третини всіх Нобелівських премій (починаючи від 1920 р.). Ефективність наукової роботи визначається такими факторами: публікації в провідних наукових журналах; число так званих «гарячих» статей (з пріоритетними результатами); залучення до списку 250 авторів, що отримали пріоритетні результати; кількість патентів; членство в Національній академії наук і технічних академіях; інноваційні впровадження. У галузі фізико-математичних дисциплін майже дві третини науковців найвищої кваліфікації мають неамериканське походження, у галузі медико-біологічних дисциплін – 30 %. Таким чином, протягом тривалого часу США отримує значний прибуток від інвестицій в освіту, що зроблені іншими країнами, наносячи в такий спосіб збиток цим країнам. Згідно з даними Brookings Institution, тільки за період

1950–1975 рр. наукова праця іноземних фахівців в США дозволила отримувати 8,6 млрд дол. прибутку щорічно. Упродовж 1990-х років було прийнято закони, які дозволяли на давати до 65 тис. віз кваліфікованим іноземним спеціалістам. На початку травня 1998 р. ця квота була збільшена, і Сенат дозволив прийняти додатково 30 тис. іноземних фахівців. На період 1999–2003 рр. щорічна квота становила 115 тис. іноземних спеціалістів. Головним мотивом такого рішення була нагальна потреба економіки США у спеціалістах, які працюють, насамперед, у галузях інформаційних технологій, комп'ютерної техніки, медико-біологічних наук.

<...> Як зазначається в ¹, у розвинутих європейських країнах фактично існують два напрями наукової міграції до США. Перший напрям пов'язаний з міграцією молодих вчених (аспірантів і докторантів), які після навчання залишаються в США будувати свою професійну наукову кар'єру. Другий напрям – це дослідники приватного сектору, які мігрують як службовці міжнародних корпорацій. При цьому немає адекватного припливу наукового потенціалу із США до країн Європейського Союзу. Автор статті резонно відмічає, що користь від такого впливу є тільки в тому випадку, якщо, набувши високої кваліфікації, досвіду між народного співробітництва та збагативши світову науку, ці вчені повернуться в рідні країни продовжувати свою кар'єру. Для вирішення проблеми автор пропонує розширити юридичні права нерезидентів Європейських країн – науковців високого професійного рівня – на отримання дозволу на роботу, оскільки завдяки вирішенню цього питання США протягом останніх років збагатилися значною кількістю науковців-мігрантів. Країни Європейського Союзу поки що дотримуються думки, що таким чином зменшиться можливість отримати роботу для резидентів їхніх країн. Але ефект від опору глобалізації ринку наукового і технічного персоналу якраз протилежний. Як відомо, легалізація такого дозволу в США не призвела до «дискримінації» американських громадян-науковців.

Для довідки: 100 тис. нерезидентів США отримали дипломи американських університетів у 1995 р., у 1996 р. 75 225 осіб отримали право на постійне проживання в США (з них 20–30 % – європейці). Більше половини всіх європейців, які закінчили пост-докторантуру в США, залишилися працювати в цій країні. Із всіх європейців, хто захистив дисертації в США в 1995 р., 19,5 % натуралізували свій статус, а 13,3 % стали громадянами США.

¹ International Mobility of Scientists and Engineers to the United States – Brain Drain or Brain Circulation NSF. Directorate for Social, Behavioral and Economic Sciences. 1998. P. 98–316